

**Становлення цифрової економіки
у сфері індустрії креативної економіки України
з позиції інтелектуальної власності**

Бутнік-Сіверський О. Б.

*доктор економічних наук, професор,
академік АТН України та академік УАН,
головний науковий співробітник
відділу промислової власності та комерціалізації ОІВ
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України*

В Україні використовують терміни «креативна індустрія», «креативна економіка» та «індустрія креативної економіки», які мають змістовне значення для становлення цифрової економіки в індустрії креативної економіки.

Так, в Законі України «Про культуру» [1] визначено (пп. 52 п. 1 ст. 1): «Креативні індустрії — види економічної діяльності, метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження», а також з ним пов'язане визначення (пп. 53 п. 1 ст. 1): «Креативний продукт — товари та послуги, що створені/надані за результатами культурного (мистецького) та/або креативного вираження і мають високу додану вартість».

Слід зазначити, що креативні продукти, товари та послуги, які створені/надані за результатами культурного (мистецького) та/або креативного вираження мають високу додану вартість. Базові види економічної діяльності, які належать до креативних індустрій визначені розпорядженням КМУ «Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій» [2]. До них входять 34 види економічної діяльності, які потребують доповнення в умовах цифровізації.

Креативні індустрії за змістом відтворюють повний цикл — від появи ідеї (створення креативних замислів і проектів) і реалізації задуму до виробництва (створення придатних для комерційної реалізації інтелектуальних продуктів), розподілу та перерозподілу товарів і

послуг (циркуляція креативних продуктів шляхом трансляцій, записів, кінопоказів тощо), заснованих на інтелектуальному капіталі.

Щодо поняття «креативна економіка», то у 2001 році Джон Хокінс, британський письменник і медіаменеджер, визначив це у книзі «Креативна економіка: як люди заробляють гроші на ідеях», як «*скупність видів економічної діяльності, що базуються на знаннях, творчості, інтелекті, технологіях та інноваціях, які мають високий потенціал прибутковості та створення робочих місць*» [3]. Креативну економіку Хокінс описує як «творення цінності внаслідок ідей» (Howkins, 2013). Він описав новий економічний процес як хвилю, що масово охопила США та безупинно зростає, приблизно на 5% на рік. Хокінс робить висновки: щоб бути конкурентоспроможним на ринку, необхідно мати творчий потенціал та генерувати ідеї. Інакше ти губишся серед сотень таких, як і ти [4].

Предметного значення для становлення цифрової економіки набуває визначення «*індустрія креативної економіки*», що відтворює скупність видів економічної діяльності, що базуються на знаннях, творчості, інтелекті, технологіях та інноваціях, які мають високий потенціал прибутковості та створення робочих місць. Індустрія креативної економіки, спираючись на інформаційні ресурси, побудована на IT-індустрії, науці, інноваціях, Інтернеті як новій технологічній інфраструктурі економіки, знаннях, інтелектуальній діяльності. Проте, на відміну від інших видів, в індустрії креативної економіки головним активом є *інтелектуально-креативна людина*, яка створює інноваційну і конкурентоздатну продукцію, динамічне економічне зростання на базі розвитку креативних індустрій. Вона знаходиться на перетині економіки (сприяє росту ВВП), інновацій (стимулює зростання та конкуренцію у традиційній економічній діяльності), суспільної цінності (стимулює формування знань і талантів) та сталості (спирається на вклад творчості та інтелектуальний капітал). До ознак індустрії креативної економіки можна віднести: безперервний інноваційний розвиток, суттєва роль людського капіталу в інноваційному розвитку країни; інвестиції в нові товари, послуги, технології, розвиток людини; велика частка наукомісткої продукції у ВВП; конкуренція на основі інновацій; спеціалізація та кооперація у сфері інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів; захист права об'єктів інтелектуальної власності; зростання інтелектуального капіталу [5].

За оцінками ООН, індустрії креативної економіки генерують річний дохід \$2,25 трлн. Понад 50 мільйонів людей у світі працюють у цій галузі. Додана вартість, створювана креативними індустріями України, протягом 2013–2019 років зросла з 30,8 млрд грн до 117,4 млрд грн (у 3,8 рази), а сектором креативної економіки — з 74,2 млрд до 258,9 млрд грн (у 3,5 рази) [6].

Суттєвого значення для розвитку індустрії креативної економіки або креативних індустрій, так як вони співпадають, набуває перехід до цифрової економіки. Це зумовлено, зазначають науковці, цифровізацією робочих місць та процесу праці. Основні пріоритети для розвитку креативних індустрій в Україні потребують надання

додаткових можливостей для поєднання паралельних культурних процесів, створенні ефективної моделі культурного виробництва, забезпечення свободи творчості, стимулювання інноваційного та освітнього потенціалу культури, забезпечення необхідними креативними кадрами, посиленні ролі культури в суспільстві, стимулювання та підтримки міжнародного співробітництва [7].

Про становлення цифрової економіки у сфері індустрії креативної економіки України з позиції інтелектуальної власності свідчить статистика її зростання. Найбільшим виробником доданої вартості сектору креативної економіки в Україні є ІТ-сектор, на який припадає 25% від загальної доданої вартості. Найбільша частка експорту ІТ-технологій припадає на комп'ютерні послуги — майже 37%. В 2020 році дохід від них становив 5 млрд доларів, а в 2021 — 6,8 млрд доларів США. Друге місце після ІТ посідає архітектура й інжиніринг, що приносять 9,2% доданої вартості. Третє і четверте місце ділять кіно з телебаченням та інформаційні послуги, приносячи по 7,8%. Серед креативних секторів найбільша частка зайнятих в Україні зосереджена в ІТ-сфері. Це 200 тис осіб (21%). Наступну сходинку займає архітектура та інжиніринг — 85 тис осіб (9,3%), дизайн одягу — 69 тис осіб (7,5%). Загалом в креативних індустріях зайнято близько 352 тис осіб, станом на 2019 рік, це 3,85% від зайнятого населення. Для порівняння у 2013 році показник становив 2,53%. Україна має потенціал та перспективи в розвитку креативних індустрій, оскільки щороку кількість робочих місць даної галузі значно поповнюється (Center, 2022) [5].

За прогностичними оцінками Центру розвитку креативної економіки вирішальну роль у формуванні креативної економіки зіграє запровадження та розвиток доповненої реальності, штучного інтелекту, віртуальної реальності, технології блокчейну, цифрового маркетингу та реклами в інтернеті. Під вплив підпадуть фактично всі компанії креативних індустрій: від кіноіндустрії, медіа, реклами, ЗМІ, розваг до оптового та роздрібного продажу креативної продукції в Інтернеті. Прогнозується, що витрати на штучний інтелект становитимуть у 2025 році \$30 млрд (у 2015 році, наприклад, вони становили \$300–350 млн).

Цікавий погляд щодо впливу блокчейну на креативну економіку. Блокчейн може бути використаний для захисту прав інтелектуальної власності, управління цими правами за допомогою цифрових сертифікатів, ідентифікації користувачів та контролю дозволів. Крім того, блокчейн може значно спростити та удосконалити систему платежів за креативну продукцію — купівля товарів мистецтва за допомогою криптовалюти може ліквідувати ланку посередників. А це означає, що працівники креативних індустрій можуть отримати більший дохід. McKinsey та Company виділяють

5 факторів впливу блокчейну на креативну економіку [8]:

1. Розміщення «розумних контрактів». Такі контракти допомагають людям, що працюють в креативних індустріях управляти цифровими правами та справедливо розподіляти дохід. Розумні контракти мають потенціал замінити звичайні контракти, які надають митцям мало можливостей визначати умови створеного ними контенту.

2. Встановлення прозорих транзакцій завдяки публічності. Усі транзакції креативної праці можна буде побачити та підтвердити, включаючи, інформацію щодо тих, хто проглядав креативну продукцію та який обсяг доходу генерується у будь-який момент часу. Форма такого перегляду — цифрова книга, що формується в блокчейні.

3. Сприяння ефективному, динамічному ціноутворенню — формування ціни на основі попиту та пропозиції. Крім того, працівники креативних індустрій матимуть змогу контролювати ціни та самостійно їх встановлювати, не проходячи через складну мережу посередників.

4. Дозвіл на «мікрометрію» або «мікронетизацію» — магазини цифрової музики, такі як iTunes, дозволяють споживачам купувати окремі пісні. За допомогою блокчейну можна зробити фрагменти креативних робіт за певну ціну, наприклад, кілька секунд пісні для використання в трейлері до фільму. Втрачається необхідність купувати непотрібні частини творчого матеріалу.

5. Формування репутації — блокчейн може допомогти зв'язати репутацію з конкретними «адресами» в блокчейні, тим самим дозволяючи як виробникам, так і споживачам креативної продукції перевіряти один одного. Це може сприяти посиленню співпраці між ними та виявленню недобросовісних виробників чи споживачів.

Важливим для цифровізації креативної економіки потребує належного захисту цифрових прав людини. Розвиток креативної економіки, справедливо акцентують увагу науковці Центру розвитку креативної економіки, створюватиме нові можливості для цифрових прав людини, а саме: стрімке зростання творчого потенціалу; інновації та креативність зможуть стати основою для якісної зміни взаємовідносин між людьми у суспільстві. Креативна економіка стимулює свободу самовираження, творчої та інтелектуальної діяльності, що безумовно допомагає суспільству стати більш інклюзивним, подолати стереотипи, гендерну нерівність, просуває принципи поваги до різноманітності. Як зауважила Рада ООН з прав людини, «ті самі права, які люди мають у звичному житті, також мають бути захищені в Інтернеті», а це означає що питання цифрових прав людини мають бути враховані в процесі цифрової трансформації креативних індустрій. Цифрові права людини охоплюють широкий спектр прав і свобод людини: доступ до інформації, приватність, захист персональних даних, свобода вираження поглядів, свобода творчості, рівність та не-дискримінація.

Цифровізація креативної економіки відкрила можливості не для всіх, а запропонувала перевагу першим компаніям, які можуть забезпечувати і контролювати розповсюдження товарів/послуг онлайн. Це виклик для багатьох гравців креативної економіки, які заробляють на життя за допомогою реалізації своїх цифрових прав [5].

Підсумовуючи, зазначимо, що становлення цифрової економіки у сфері індустрії креативної економіки України з позиції інтелектуальної власності здійснюється послідовно та проглядається зростання її у перспективі.

Одночасно потребує наукового дослідження ряд проблемних питань, а саме:

- 1) підвищення професійного рівня інтелектуально-креативної людини, яка створює інноваційну і конкурентоздатну продукцію;
- 2) цифровізації робочих місць та процесу праці;
- 3) створення умов безперервного інноваційного розвитку, де суттєва роль відведена людському інтелектуальному капіталу;
- 4) стимулювання розвитку інноваційного та освітнього потенціалу культури з метою забезпечення креативними кадрами;
- 5) розвиток та впровадження штучного інтелекту, віртуальної реальності, технології блокчейн, цифрового маркетингу та реклами в Інтернеті;
- 6) удосконалення системи платежів за креативну продукцію — купівля товарів мистецтва за допомогою криптовалюти; регулювання цифрового права людини, які охоплюють широкий спектр прав і свобод людини тощо.

Список використаних джерел:

1. Про культуру Закон України 14 грудня 2010 року № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 11.05.2023).
2. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 р. № 265-р.
3. The Creative Economy. (2021). Policy Circle. Retrieved from: <https://www.thepolicycircle.org/minibrief/the-creative-econom> (дата звернення: 11.05.2023).
4. Мельник Л. Г., Ковальов Б. Л., Гриценко В. П., Сімановська А. Є., Степаненко Є. С. Креативна економіка — магістральний напрям формування соціально-орієнтованої економіки. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2022. № 4. С. 52-60.
5. Center for Market Economy Development. Креативна економіка: нова економічна епоха XXI ст. URL: https://creativeeconomy.center/wp-content/uploads/2021/12/2_5332503104040474153.pdf (дата звернення: 11.05.2023).
6. Center for Market Economy Development. Креативна економіка — нова економічна епоха XXI ст. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/10/682634/> (дата звернення: 10.05.2023).
7. Новікова О. Ф., Азьмук Н. А., Шастун А. Д. Розвиток креативних індустрій в Україні в контексті становлення цифрової економіки URL: <http://www.baltijapublishing.lv> (дата звернення: 10.05.2023).
8. World Economic Forum. (2018). Creative Disruption: The impact of emerging technologies on the creative economy. URL: http://www3.weforum.org/docs/39655_CREATIVE-DISRUPTION.pdf (дата звернення: 10.05.2023).